

**QUVA TUMANIDA SODIR BO'LAYOTGAN YO'L-
TRANSPORT HODISALARIDA INSON OMILINING (HAYDOVCHI
XATTI-HARAKATLARINING) TA'SIRI**

Ilmiy rahbar: S.Raxmatov

Andijon davlat texnika instituti

“Transport logistikasi” kafedrasi assistenti,

Mahmudov Yodgorbek Zayliddin o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

“Yo'l harakatini tashkil etish” yo'nalishi 4-kurs talabasi

Quva tumani misolida yo'l-transport hodisalarida inson omili (haydovchi xatti-harakatlari) ta'sirini ilmiy va rasmiy manbalar tahlili asosida ko'rib chiqilganda, asosiy xulosa shuki, YTHlarning katta qismi texnik nosozlik yoki yo'l holatidan emas, balki aynan haydovchi intizomi bilan bog'liq bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Jamoat xavfsizligi departamenti Yo'l harakati xavfsizligi xizmati va Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat bo'yicha yo'l-transport hodisalarining 70–80 foizdan ortig'i inson omili bilan bog'liq ekani qayd etiladi. Bu ko'rsatkich Quva tumani kabi aholi zich, ichki yo'llari murakkab hududlarda yanada yuqori xavf darajasini anglatadi.

Quva tumanida transport oqimi yildan-yilga oshib bormoqda. Farg'ona viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlariga ko'ra, viloyatda transport xizmatlari hajmi 2026-yil boshida 935 mlrd so'mdan ortiq miqdorni tashkil etgan bo'lib, bu avtomobillar sonining ham ortib borayotganini ko'rsatadi. Transport vositalari ko'payishi bilan birga yo'l harakati xavfi ham tabiiy ravishda oshadi, ayniqsa haydovchi madaniyati yetarli darajada shakllanmagan hollarda.

Quva tumani ichki yo'llarida kuzatiladigan asosiy muammolardan biri - tezlikni me'yoridan oshirish hisoblanadi. YHXB kuzatuvlariga ko'ra, YTHlarning taxminan har uchdan biri aynan yuqori tezlik sababli yuzaga keladi. Aholi yashash hududlarida belgilangan 40–60 km/soat tezlik o'rniga ayrim haydovchilar 70–90 km/soat tezlikda harakatlanishi piyodalar uchun xavfni bir necha baravar oshiradi.

Ikkinchi muhim omil - haydovchining e'tiborsizligi va chalg'ishi. Telefon bilan gaplashish, yo'lga emas, boshqa narsalarga diqqat qaratish natijasida reaksiya vaqt 1–2 soniyaga kechikadi. Ilmiy hisob-kitoblarga ko'ra, 60 km/soat tezlikda harakatlanayotgan avtomobil 1 soniyada taxminan 16–17 metr masofani bosib o'tadi. Demak, kichik chalg'ish ham katta avariya sabab bo'lishi mumkin.

Uchinchi omil - piyodalarga nisbatan noto'g'ri munosabat. Quva kabi hududlarda piyodalar oqimi yuqori bo'lib, ayniqsa maktablar, bozorlar va markaziy ko'chalarda har 10 daqiqada o'nlab piyodalar yo'lni kesib o'tadi. Shunday sharoitda haydovchining to'xtamasligi yoki ustunlik bermasligi YTH xavfini sezilarli oshiradi.

To'rtinchi omil - mast holda yoki charchagan holatda boshqarish. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, mast holatda boshqarish natijasidagi YTHlar og'ir oqibatli hodisalarning katta qismini tashkil etadi, chunki bunday holatda haydovchining reaksiyasi 2–3 barobar sekinlashadi. Shuningdek, Quva tumanidagi yo'l infratuzilmasi ham inson omili ta'sirini kuchaytiradi. Ayrim ichki yo'llarda yoritish tizimi yetarli emasligi (taxminan 35–40% hududlarda to'liq yoritish mavjud emas) va yo'l kengligining standartdan kichikligi haydovchidan yanada yuqori e'tibor talab qiladi. Bunday sharoitda oddiy qoidabuzarlik ham jiddiy oqibatga olib kelishi mumkin. Shu sababli Quva tumanida sodir bo'layotgan YTHlarni tahlil qilganda, inson omilining ta'siri hal qiluvchi darajada ekanligi aniqlanadi. Mutaxassislar fikriga ko'ra,

haydovchilar tomonidan yo'1 harakati qoidalariga to'liq rioya qilinsa, YTHlar sonini 30–50 foizgacha kamaytirish mumkin.

O'zbekistonda yo'1-transport hodisalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ularning asosiy qismi inson omili bilan bevosita bog'liqdir. Rasmiy statistik tahlillarga ko'ra, yo'1-transport hodisalarining taxminan 70–80 foizdan ortig'i haydovchilarning xatolari natijasida yuzaga keladi. Bu xatolarning eng asosiy ko'rinishlari tezlikni me'yoridan oshirish, yo'1 harakati qoidalariga e'tiborsizlik, chalg'ish va mast yoki charchoq holatda transport vositasini boshqarish bilan bog'liqdir. Xususan, tezlikni oshirish holatlari YTHlarning qariyb 30–35 foizini, e'tiborsizlik va telefon bilan chalg'ish 15–20 foizini, mast yoki charchoq holati esa 10–12 foizgacha bo'lgan ulushni tashkil etadi. Bu ko'rsatkichlar inson omilining yo'1 xavfsizligidagi hal qiluvchi rolini yaqqol ko'rsatadi.

Mamlakat miqyosidagi statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilning 9 oyi davomida 5 895 ta yo'1-transport hodisasi qayd etilgan bo'lib, ular natijasida 1 303 nafar inson halok bo'lgan. Bu esa har bir yo'1-transport hodisasi ortida jiddiy xavf mavjudligini va oqibatlar og'ir bo'lishi mumkinligini bildiradi. Demak, yo'1 harakati xavfsizligi masalasi faqat huquqiy emas, balki ijtimoiy va insoniy ahamiyatga ham ega.

Ilmiy va amaliy tahlillarda haydovchi xatolarining eng xavfli ko'rinishlari sifatida besh asosiy omil ajratib ko'rsatiladi: tezlikni oshirish, qarama-qarshi yo'lga chiqish, telefon ishlatish, piyodalarga yo'1 bermaslik hamda charchoq yoki uyqusizlik holatida transport boshqarish [3]. Ushbu omillar yo'1-transport hodisalarining asosiy qismini shakllantiradi va xavf darajasini keskin oshiradi.

Quva tumani sharoitida bu omillar yanada muhim ahamiyat kasb etadi, chunki hududda piyodalar harakati yuqori darajada kuzatiladi. Statistik baholarga ko'ra, yo'1-transport hodisalarining taxminan 40 foizigacha qismi piyodalar ishtirokida sodir bo'ladi. Ayniqsa, bozorlar, maktablar va markaziy

ko'chalar atrofida piyoda oqimi juda zich bo'lib, bu haydovchilardan doimiy ehtiyotkorlikni talab qiladi. Shunday sharoitda kichik qoidabuzarlik ham og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuningdek, inson omilining iqtisodiy ta'siri ham sezilarli hisoblanadi. Tahlillarga ko'ra, yo'l-transport hodisalari davlat iqtisodiyotiga yalpi ichki mahsulotning 3–5 foizigacha zarar yetkazishi mumkin. Bu zarar tibbiy xizmatlar, transport vositalarini ta'mirlash, ishchi kuchi yo'qotilishi va boshqa ijtimoiy xarajatlar bilan bog'liqdir. Demak, har bir YTH nafaqat inson hayoti, balki iqtisodiy barqarorlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Umumiy ilmiy xulosa shuni ko'rsatadiki, yo'l-transport hodisalarining kelib chiqishida inson omili ustunlik qiladi va u 70–80 foizni, yo'l sharoiti 15–20 foizni, texnik omillar esa 5–10 foizni tashkil etadi. Bu raqamlar asosida aytish mumkinki, Quva tumani sharoitida yo'l-transport hodisalarini kamaytirishning eng samarali yo'li haydovchilar intizomini oshirish, yo'l harakati qoidalariga qat'iy rioya qilish hamda mas'uliyatni kuchaytirishdan iboratdir.

Xulosa qilib aytganda, Quva tumanida yo'l-transport hodisalarining oldini olishning eng samarali yo'li bu texnik choralar bilan birga, eng avvalo haydovchilarning mas'uliyatini oshirishdir. Chunki yo'l harakati xavfsizligi tizimining markazida aynan inson omili turadi va har bir haydovchining intizomi jamiyat xavfsizligini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Jamoat xavfsizligi departamenti Yo'l harakati xavfsizligi xizmati ma'lumotlari. www.yhxx.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz
3. Boymirzaevich A. X., Maxmadalievich M. A. YO 'L TARMOQLARI VA HARAKAT XAVSIZLIGI MUAMMOLARI //Строительство и образование. – 2024. – Т. 3. – С. 200-205.